

משימה 4

דמותה היהודית והדמוקרטית של מדינת ישראל

(ראו משימה בעמ' 109)

מבוא

בציר "דמותה של מדינת ישראל כמדינת העם היהודי" מתמקדת תכנית הלימודים בבירור יחסי הגומלין בין ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ובין ערכיה כמדינה דמוקרטית, תוך דיון בסוגיות הנוגעות לחברה מתוקנת ולחוקי מדינת ישראל שיש להם זיקה למשפט העברי ולהלכה, וגיבוש עמדה על ההשלכות של שילוב המשפט העברי בחוק האזרחי ועל דמותה של מדינת ישראל כמדינה יהודית-דמוקרטית.

על המשימה

מטרת המשימה להעריך את יכולתם של התלמידים להביע עמדה על יחסי הגומלין בין ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ובין ערכיה כמדינה דמוקרטית באמצעות דיון על שילוב החוק "לא תעמוד על דם רעך" בספר החוקים האזרחי של מדינת ישראל.

מצד אחד – החוק, כפי שמעיד עליו שמו, הוא הלכה יהודית, ושילובו בספר החוקים האזרחי מעורר כמה שאלות:

א. עד כמה שילוב החוק בשמו, הלקוח מן המקורות, מאיים על האיזון שבין הערכים היהודיים לערכים הדמוקרטיים של המדינה?

ב. האם אפשר להטיל על אדם בחברה דמוקרטית חוקי "עשה" (כפי שהם באים לידי ביטוי באופן בולט ביהדות), ועד כמה חוקים כאלה מגבילים את חירותו של האדם בהחלטות מוסריות?

מצד שני – החוק מייצג נורמה מוסרית בסיסית שאיננה ייחודית רק לעם היהודי. כל אדם באשר הוא אדם נדרש להגיש עזרה לאדם הנמצא בסכנת חיים, אך האם אפשר לחייב אדם לעשות זאת על פי חוק?

המשימה, אם כן, מבקשת לבחון את יכולתם של התלמידים לזהות את הדילמות ואת הקשיים הנוגעים לשילוב החוק בספר החוקים של מדינת ישראל, ולגבש עמדה על אופייה של המדינה כמדינה יהודית-דמוקרטית.

מומלץ לערוך דיון מקדים בשאלה: אילו ביטויים יהודיים יש לדמוקרטיה במדינת ישראל?

המשימה תתבצע בשבעה שלבים:

- א. קריאת החוק בנספח 1 (נספח 1 – חוק "לא תעמוד על דם רעך", תשנ"ח, 1998), זיהוי הערכים המוסריים בחוק המשותפים לתרבות היהודית ולתרבות הדמוקרטית, וכתיבת הסיבות לחשיבות הערכים האלה בחברה מתוקנת.
- ב. קריאת המקורות בנספח 2 (נספח 2 – מקורות לדיון) ועיון במקורות נוספים. זיהוי המתח שבין הערכים היהודיים לערכים הדמוקרטיים בחוק.
- ג. דיון בשמו של החוק וגיבוש עמדה בנוגע לשאלת שילוב חוקים ששמים מרמז על הלכה יהודית בחוק האזרחי של המדינה, ותיעוד נימוקים מרכזיים שעלו בדיון.
- ד. דיון והבעת עמדה בנושא שילוב ההלכה היהודית במערכת החוקים האזרחית של מדינת ישראל.
- ה. לאחר ארבעת השלבים הראשונים, כתיבת עמדה בנושא ההשלכות של החוק על דמותה היהודית ועל דמותה הדמוקרטית של מדינת ישראל.
- ו. בשלב זה יחובר מכתב למדור "קוראים כותבים" בעיתון. המכתב יתבסס על החומר ועל הרעיונות שנאספו בשלבים הקודמים, וישוּבצו בו ציטוטים ומראי מקום מדויקים.
- ז. השלב השביעי – בקרת המכתב על פי המחווון לפני הגשת העבודה.

המלצות להצגת המשימה בכיתה

- א. החומרים שיחולקו לתלמידים לשם ביצוע המשימה
  - משימה 4: דמותה היהודית והדמוקרטית של מדינת ישראל
  - מחווון
  - דף עזר: הצעה למבנה המכתב
  - נספח 1: חוק "לא תעמוד על דם רעך", תשנ"ח, 1998
  - נספח 2: מקורות לדיון
- ב. קריאת המשימה – יש לקרוא עם התלמידים את המשימה או לעודד אותם לקריאה עצמאית, ולאפשר להם לשאול שאלות.
- ג. דיון בתוצר הנדרש – בירור המושג "מכתב למדור 'קוראים כותבים'" והצגת דוגמאות למכתבים כאלה.
- ד. הצגת דף העזר – חשוב לעיין בהצעה למבנה המכתב.
- ה. חזרה על הנלמד – מומלץ לחזור על הנלמד בכיתה ולהזכיר דוגמאות לאירועים שבהם היו התנגשויות בין ערכי התרבות היהודית לערכי הדמוקרטיה.
- ו. סיוע לתלמידים במהלך ביצוע המשימה – יש להקפיד על ביצוע כל שלבי המשימה על פי הסדר המומלץ.
- ז. הצגת המחווון – חשוב להציג את המחווון ולהסבירו לתלמידים. הצגת המחווון מאפשרת למורים לאתגר את התלמידים לשאוף לרמת הביצוע הגבוהה ביותר.

שילוב המשימה בתהליך ההוראה-למידה

התהליך החינוכי שבאמצעותו אנו מבקשים לעצב את תלמידינו כאנשים אוהבי האדם, אוהבי עמם וארצם, וכאזרחים נאמנים ושומרי חוק, הוא תהליך הנמשך כל שנת הלימודים ובהקשר לכל נושא. לכן, מן הראוי להתייחס במשך השנה לחוקי המדינה ולדילמות הערכיות העולות מהם.

יחד עם זאת, המשימה משולבת בציר "דמותה של מדינת ישראל כמדינת העם היהודי" בכיתה ח, שמומלץ ללמדו לאחר שהתלמידים למדו על הרעיונות ועל האידאליים הנכללים ב"תיקון היחיד וחברה מתוקנת" במסכת אבות ובהגות הציונית. הידע, ההבנה והעמדות שיתגבשו אצל התלמידים במהלך הלמידה של הנושאים האלה, ישמשו בסיס רחב לדיון בשאלות הנובעות מן המתח שבין מדינה יהודית-דמוקרטית לחברה מתוקנת.

על המורים העוסקים במשימה זו לחשוף בפני התלמידים את מערכת יחסי הגומלין שבין ערכי התרבות היהודית ובין ערכי הדמוקרטיה, ולאפשר להם לזהות את נקודות המפגש והחיבור ואת נקודות המתח או הדיאלקטיקה ולבחון אותן לאור האידאל של חברה מתוקנת.

לפני הגשת המשימה אפשר לבקש מהתלמידים למצוא כתבה עיתונאית אחת לפחות או הקלטה של תכנית טלוויזיה או קטע מהאינטרנט המציגים חיבור או התנגשות בין ערכי התרבות היהודית לערכי התרבות הדמוקרטית. עריכת דיון בכיתה שבו יתבקשו התלמידים להציע פתרונות לבעיות העולות מתוך הדוגמאות שהביאו, תקדם אותם להצלחה במשימה.

המלצות להמשך הפעילות בכיתה לאחר ביצוע המשימה

יש חשיבות רבה לחשיפת התלמידים לעמדות השונות הקיימות בחברה הישראלית בעניין השילוב בין ערכים יהודיים לערכים דמוקרטיים בחיי המדינה. על כן, מומלץ להזמין לכיתה משפטן, רב, עיתונאי ונציג של הרשות המוניציפלית, ולקיים דיון בנושא מול קהל של מורים ותלמידים. למוזמנים יוגשו מראש שלוש שאלות זהות שעליהן הם יצטרכו לענות בפרק זמן מוקצב. בתום סבב התשובות על כל שלוש השאלות, יוכלו התלמידים להעיר הערות ולשאול את המוזמנים שאלות שבהן יתבקשו המוזמנים להציג את עמדתם בנושא החוק, להעלות קשיים הקשורים לדעתם לחוק, ולהציע פתרונות אפשריים לקשיים שהעלו.

אם אי אפשר לערוך דיון מסוג זה, אפשר לבצע "תרגיל אקווריום": שתי קבוצות של תלמידים יישבו במרכז הכיתה. לקבוצות יוצג תחילה סיפור אירוע, ואחריו הם יקיימו דיון בסוגיות העולות מן הסיפור בנוגע למפגש בין ערכי היהדות לערכי הדמוקרטיה. שאר תלמידי הכיתה יצפו בדיון ובידיהם שלטים של "בעד" ו"נגד". הדיון ייעצר כמה פעמים על ידי המורה כדי לאפשר לתלמידים הצופים להצביע באמצעות השלטים שבידיהם.

משימה זו מבקשת לענות על שלושה יעדים:

- בירור סוגיות העוסקות במתח שבין מדינה יהודית למדינה דמוקרטית
- דיון בחוקים בעלי זיקה למשפט העברי ולהלכה
- דיון באפשרויות לחברה מתוקנת במדינה יהודית ודמוקרטית

